

Nárok na primerané zadosťučinenie, jeho preukazovanie a odôvodnenie súdneho rozhodnutia¹

Zlocha, E.*

ZLOCHA, E. Nárok na primerané zadosťučinenie, jeho preukazovanie a odôvodnenie súdneho rozhodnutia. *Právny obzor*, 103, 2020, s. 198 – 210.

Just satisfaction, its proving and reasoning of the court decision. In this article the author intends to cover not only the theoretical concept of the institute of just satisfaction in private law, but also some procedural context connected with the claim for just satisfaction in court proceedings. In particular, the subject matter of the analysis is when just compensation can be claimed, what non-material damage can be compensated, under what conditions it can fulfil the preventive-sanction function and what considerations are made by general courts in assessing the appropriateness of compensation.

Key words: just satisfaction, nature, form, scope, decision-making practice, justification of court's decision

1. Úvod

Povinnosť poskytnúť primerané zadosťučinenie je jedným z možných negatívnych následkov porušenia práva a vyvedenia sekundárnej právnej zodpovednosti za protiprávne konanie. Inštitút primeraného zadosťučinenia možno v jednoduchosti formulovať ako nástroj na odstránenie ujmy imateriálneho charakteru, pričom uplatnením tohto nároku nemožno obchádzať a ani nahrádzať ostatné zákonné spôsoby vedúce k odstráneniu materiálnej ujmy. Náprava nemajetkovej ujmy nesleduje cieľ poskytnúť poškodenému náhradu peňažného ekvivalentu, ani obnovu pôvodného stavu (ujmu v osobnej sfére postihnutého totiž pre jej povahu nemožno ani obnoviť, ani v peniazoch presne ohodnotiť a vyčísliť), ale iba jej určité spravodlivé zmiernenie (tzv. zadosťučinenie, satisfakciu).² Pre reparáciu akejkolvek materiálnej ujmy je potrebné využiť inštitút náhrady škody prípadne bezdôvodného obohatenia.³

Nemajetková (imateriálna, morálna) ujma patrí k novším právnym inštitútom, aj keď jej základy možno nájsť už v rímskom práve.⁴ Tento inštitút sa opätovne udomácnil v slovenskom právnom poriadku po roku 1989, keď bol do slovenského právneho poriadku inkorporovaný v súvislosti so zavedením ochrany osobnostných práv v Občian-

* JUDr. Eubomír Zlocha, PhD., Ústav štátu a práva SAV v Bratislave.

¹ Článok bol napísaný v rámci projektu APVV-15-0456 Dlhodobé a recentné tendencie vývoja pozitívneho práva vo vybraných odvetviach právneho poriadku.

² LAZAR, J. a kol. *Základy občianskeho hmotného práva*. 2. vydanie, 2. zväzok. Bratislava : Iura Edition, 2004, s. 557.

³ MORAVČÍKOVÁ, A. Primerané zadosťučinenie ako reparácia ujmy spôsobenej nekalosúťažným konaním. In VOZÁR, J. (ed.) *Milníky súťažného práva*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2014, s. 169 a nasl.

⁴ Náhrada škody ako sankcia spôsobenia nemajetkovej ujmy sa objavuje v kapitalistickom súkromnom práve. In LUBY, Š. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve. II*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1958, s. 436.

skom zákonníku, neskôr prenikol aj do noriem obchodného práva (v súvislosti s nárokmi vyplývajúcimi z porušenia práv k obchodnému menu, z nekalej súťaže) a do noriem iných právnych odvetví, a to tak verejného ako aj súkromného práva (ústavného práva, pracovného práva, antidiskriminačného práva, autorského práva, práva k priemyselnému vlastníctvu, atď.).⁵ Všetky spomenuté právne úpravy vykazujú niektoré spoločné znaky a naopak obsahujú aj svoje osobitosti, ktoré sa týkajú nielen formulovania ich hypotézy a dispozície, ale aj (a najmä) spôsobu uplatňovania práv z nich vyplývajúcich.⁶ Tieto rozdiely boli spôsobené skôr nedôslednosťou zákonodarcu ako zámerným kodifikovaním rozličných východiskových znakov.

V ďalšej časti príspevku sa zameriame predovšetkým na uplatňovanie nárokov na primerané zadosťučinenie, ktoré vyplývajú z právnej úpravy Občianskeho⁷ a Obchodného zákonníka.⁸

2. Rozhodnutie súdu konštitutívnej povahy

Jednotiacim atribútom nárokov na primerané zadosťučinenie je to, že sú dané ex lege a o ich priznaní/nepriznaní rozhodujú súdy.

Z pohľadu uplatňovania súkromnoprávných nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy platí, že o nich rozhodujú súdy výlučne na základe žaloby a v rozsahu žalobného nároku (platí zásada non ultra petitem), rozhodnutím „konštitutívnej“ povahy. Inými slovami povedané, pokiaľ súd právoplatným rozhodnutím nezaviaže žalovaného na náhradu nemajetkovej ujmy, žiadna pohľadávka žalobcu z titulu náhrady nemajetkovej ujmy neexistuje (teda logicky nemôže byť splatná ani vymáhateľná).

V aplikačnej praxi sa aj nedávno vyskytli rozhodnutia, keď súdy o žalobe na náhradu nemajetkovej ujmy rozhodli v skrátrenom konaní platobným rozkazom a dokonca priznali žalobcovi úroky z omeškania odo dňa nasledujúceho po dni, keď žalovaný neoprávne zasiahol do práv a právom chránených záujmov žalobcu. Podľa nášho názoru ide o tak zjavnú nesprávnosť, že ide skôr o dôsledok nepozornosti a zautomatizovanej činnosti súdov ako o odborné pochybenie. Po uplatnení odporu proti platobnému rozkazu je táto skutočnosť samostatným dôvodom na jeho zrušenie.

⁵ VOZÁR, J. Some considerations on compensation for non-material loss in protection of personality. In Právny obzor, 100, 2017, special issue, pp. 41 and the following.

⁶ KEREČMAN, P. Právo na primerané zadosťučinenie a náhradu nemajetkovej ujmy v slovenskom právnom poriadku (2. časť – dokončenie). Justičná revue, 58, 2006, č. 10, s. 1431-1433.

⁷ Napr. § 13 OZ:

„(1) Fyzická osoba má právo najmä sa domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jej osobnosti, aby sa odstránili následky týchto zásahov a aby jej bolo dané primerané zadosťučinenie. (2) Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadosťučinenie podľa odseku 1 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. (3) Výšku náhrady podľa odseku 2 určí súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.“

⁸ Napr. § 53 ObchZ: „Osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené, môžu sa proti rušiteľovi domáhať, aby sa tohto konania zdržal a odstránil závadný stav. Ďalej môžu požadovať primerané zadosťučinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia.“

Najvyšší súd SR rozsudkom zo dňa 24. 6. 1998 pod sp. zn. 1Co/15/97⁹ judikoval, že povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch vzniká až na základe súdneho rozhodnutia, v ktorom je určená doba plnenia a až uplynutím takto určenej lehoty plnenia sa dlžník dostáva do omeškania. Najvyšší súd SR ani v aktuálnejšej judikatúre nezistil žiadny dôležitý dôvod, pre ktorý by sa mal odchýliť od takto publikovaného záveru (napr. rozsudok Najvyššieho súdu SR zo 14. marca 2012, sp. zn. 6Cdo/185/2011): „...*Ustanovenie § 121 ods. 3 OZ považuje úroky z omeškania za príslušenstvo žalovanej pohľadávky. Keďže pohľadávka na náhradu nemajetkovej ujmy nemohla v dosiaľ právoplatne neskončenom súdnom konaní ešte vzniknúť, nemožno žalovaného zaviazať na zaplatenie úrokov z omeškania.*“

3. Forma primeraného zadost'učinenia

Podstata materiálneho právneho štátu je prirodzene spätá s možnosťou vynucovania právnych noriem, teda možnosťou vynucovania povinností vyplývajúcich z platného práva prostredníctvom sankčných mechanizmov. Občiansky zákonník osobe, do ktorej osobnostných práv bolo neoprávnené zasiahnuté, priznáva nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, avšak iba pod podmienkou, ak sa nezdá postačujúce morálne zadost'učinenie najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti (§ 13 ods. 2 OZ). V prípadoch neoprávneného použitia názvu právnickej osoby (§ 19b ods. 2 OZ) patrí právnickej osobe morálne zadost'učinenie, ale aj zadost'učinenie v peniazoch, čo platí aj v prípade neoprávneného zásahu do dobrej povesti právnickej osoby (§ 19b ods. 3 OZ). Zákon tu však *expressis verbis* nepodmieňuje priznanie nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch tým, že morálna satisfakcia je alebo sa javí ako nepostačujúca. Z obsahu ustanovenia § 13 ods. 2 OZ nevyplýva skutočnosť, že by priznanie náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch bolo obligatórne podmienené súčasným priznaním primeraného zadost'učinenia tzv. morálnej satisfakcie. Podľa už citovaného ustanovenia Občianskeho zákonníka podmienkou priznania náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch je v prvom rade skutočnosť, že morálna satisfakcia sa s ohľadom na okolnosti konkrétneho prípadu javí ako nepostačujúca, pričom v dôsledku zásahu musí dôjsť k zníženiu dôstojnosti alebo vážnosti fyzickej osoby v značnej miere. Za závažnú ujmu treba považovať ujmu, ktorú fyzická osoba vzhľadom na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo, intenzitu zásahu, jeho trvanie alebo dopad a dôsledky, považuje za ujmu značnú, pričom nie sú rozhodujúce subjektívne pocity, ale objektívne hľadisko, teda to, či by predmetnú ujmu takto v danom mieste a čase (v tej istej situácii, prípadne spoločenskom postavení a pod.) vnímala aj každá iná fyzická osoba.¹⁰ Posúdenie splnenia tejto podmienky je

⁹ Uverejnený Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov SR, zošit 3, pod por. č. 45/2000.

¹⁰ Objektívnym kritériom posúdenia dôvodnosti priznania náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch je zistenie, či by za konkrétnej situácie, za ktorej k neoprávnenému zásahu do osobnosti fyzickej osoby došlo, vzniknutú nemajetkovú ujmu vzhľadom na jej intenzitu, rozsah a trvanie ako závažnú pociťoval každý nachádzajúci sa na mieste a v postavení postihnutej fyzickej osoby (Nález Ústavného súdu SR zo dňa 18. 4. 2013, sp. zn. IV. ÚS 492/2012).

predmetom voľnej úvahy súdu, ktorý musí vychádzať z jednotlivých okolností, ako aj z celkovej povahy konkrétneho prípadu.¹¹

Obchodný zákonník v prípade neoprávneného používania obchodného mena (§ 12 ods. 1 ObchZ) priznáva dotknutej osobe nárok na primerané zadosťučinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch. Taktiež právne prostriedky ochrany proti nekalej súťaži priznávajú dotknutej osobe nárok na primerané zadosťučinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, a to bez akýchkoľvek ďalších podmieňujúcich kritérií vyplývajúcich zo zákona. Z odbornej literatúry a rozhodovacej praxe súdov vyplýva všeobecný názor, že nepeňažné primerané zadosťučinenie samotné má byť dostatočnou satisfakciou a k poskytnutiu peňažného zadosťučinenia je potrebné pristupovať len vo výnimočných prípadoch. Najmä v oblasti obchodnoprávných vzťahov (a to aj deliktuálnych) je však potrebné vziať do úvahy skutočnosť, že do popredia sa dostáva kategória zisku,¹² a práve táto skutočnosť svedčí v neprospech všeobecnej argumentačnej línie.

V rámci tzv. satisfakčnej žaloby sa môže dotknutá osoba domáhať morálnej (nepeňažnej) a peňažnej satisfakcie. Nepeňažná forma zadosťučinenia nie je bližšie vymedzená. Môže mať pritom rôzne podoby, napr. ospravedlnenie, odvolanie difamujúcich výrokov, uverejnenie výroku rozhodnutia súdu v tlači a pod. Najvyšší súd ČR vo viacerých rozhodnutiach uvádza, že „konštatovanie porušenia práva poškodeného je možné považovať za základnú formu satisfakcie, lebo záver, že došlo k porušeniu konkrétneho práva žalobcu, je výsledkom prvotného posúdenia veci a nutným východiskom pre akékoľvek ďalšie úvahy o naplnení predpokladov zodpovednosti“.¹³ Podľa nášho názoru samotné konštatovanie, že došlo k neoprávnenému zásahu do práv dotknutého subjektu, vo vzťahu ku ktorému objektívne priznáva nárok na primerané zadosťučinenie, nemožno bez ďalšieho (napr. uloženie povinnosti zverejniť rozhodnutie súdu) považovať za formu satisfakcie, ale len za právny názor súdu o základe nároku.

Obe formy zadosťučinenia (peňažné ako aj nepeňažné) sa navzájom nevyklučujú a môžu byť uplatnené súčasne.¹⁴ Spoločným kritériom oboch kódexov súkromného práva pre poskytnutie zadosťučinenia (nerozlišujúc jeho formu) je primeranosť tejto satisfakcie. Primeranosť, ktorá je pojmovým znakom zadosťučinenia, sa vzťahuje nielen na výšku poskytnutého zadosťučinenia, ale aj na jeho zvolenú formu a rozsah.¹⁵ Na rozdiel od žalobného nároku na náhradu škody, kde priznaná náhrada odškodňuje v zásade všetku spôsobenú škodu, poskytnuté zadosťučinenie sa bude uhrádzať primerane.¹⁶

Z pojmu primeranosť možno vyvodiť, že súdu je daná možnosť postupovať individuálne, hodnotiť a posudzovať okolnosti konkrétneho zásahu, prípadne stanoviť ďalšie kritériá na posúdenie každého prípadu. Súd má teda možnosť voľnej úvahy pre rozhodnu-

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. 10. 2012, sp. zn. 4 Cdo 81/2011.

¹² VOŽÁR, J. *Právo proti nekalej súťaži*. Bratislava : Veda, 2013, s. 251.

¹³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19. 11. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3850/2014.

¹⁴ BEZOUŠKA, P. Komentár k § 2951. In HULMÁK, M. a kol. *Občiansky zákonník VI. Závazkové právo. Zvláštni časti (§ 2055–3014). Komentár*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1684.

¹⁵ VOŽÁR, J. In VOŽÁR, J. a kol. *Sloboda prejavu v rozhodnutiach súdov*. Bratislava : Veda, 2015, s. 185.

¹⁶ VOŽÁR, J. In *Občiansky zákonník. Komentár*. 2 zväzok, 2. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 83 a nasl.

tie, či za primerané bude považovať len morálne alebo len finančné zadost'učinenie, prípadne obe tieto formy.¹⁷ V situácii, keď je zároveň uplatnená morálna aj majetková satisfakcia, za kritériá pre priznanie zadost'učinenia v peniazoch môže súd v rámci svojej voľnej úvahy určiť aj negatívne následky protiprávneho konania tvrdené žalujúcou stranou a v prípade ich nepreukázania odôvodniť neunesením dôkazného bremena nepriznanie finančného zadost'učinenia, popri inak priznanom morálnom zadost'učinení.

Stretli sme sa aj s úvahou, že napriek nepeňažnej povahe primeraného zadost'učinenia vo forme ospravedlnenia môže takéto primerané zadost'učinenie v určitom smere plniť aj formu peňažnej sankcie, pretože náklady so zverejnením ospravedlnenia môžu byť nezanedbateľné. Prirodzene pôjde najmä o prípady, keď je žalovaný povinný zverejniť ospravedlnenie v celoštátne distribuovaných komerčných printových médiách. V niektorých prípadoch môže byť uverejnenie ospravedlnenia nákladné aj pre žalovaného, ktorý je sám vydavateľom periodika, v ktorom sa má ospravedlnenie uverejniť. K tomu došlo napríklad v pomerne široko medializovanom prípade, keď týždenník Plus 7 dní vyšiel v neobvyklej forme a na 52 stranách (žalovaný článok vyšiel na 2,5 stranách) bolo zverejnené ospravedlnenie niekdajšiemu poslancovi NR SR na základe rozhodnutia Okresného súdu Žilina. Tlačiarenské náklady na uverejnenie ospravedlnenia sa podľa vydavateľa pohybovali približne vo výške 20-tisíc eur.

4. Preukazovanie relutárnej náhrady nemajetkovej ujmy

Predpokladom priznania primeraného zadost'učinenia súdom je existencia neoprávneného zásahu do nemateriálnej sféry a z toho plynúca ujma, ktorá sa v tejto sfére v dôsledku neoprávneného zásahu prejaví. Pri nároku na náhradu škody musí žalobca uniesť nielen bremeno tvrdenia vo vzťahu k vzniku škody, ale aj vznik škody skutočne preukázať a exaktne vyčíslieť. Už zo samotnej povahy nemajetkovej ujmy je zrejmé, že presné vyčíslenie nemajetkovej ujmy nie je možné. Na určenie výšky nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch je rozhodujúca úvaha súdu, ktorá samotná podlieha hodnoteniu. Základom úvahy súdu je potom zistenie takých skutočností, ktoré súdu umožnia založiť svoju úvahu na určitom kvalitatívnom posúdení základných súvislostí posudzovaného prípadu.¹⁸

Preukázanie tvrdenia o vzniku nemajetkovej ujmy je nutné doložiť relevantnými dôkazmi, podobne ako pri náhrade majetkovej ujmy. Podľa Vrchného súdu v Prahe: „*U nároku na poskytnutí zadostiučinění ve finanční podobě je třeba, aby žalobce v žalobě výši takto požadovaného zadostiučinění uvedl. Je třeba totiž vycházet z předpokladu, že přiměřené zadostiučinění požadované v penězích má nahradit nemajetkovou újmu, jež jedním žalovaného žalobci vznikla, nárok má a musí vycházet ze skutečností, jež jsou známy pouze žalobci, neboť jím vyjadřuje svou vlastní újmu nemajetkové povahy.*“¹⁹ Po-

¹⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 10. 8. 2011, sp. zn. 6 Cdo 17/2010.

¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 28. 7. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007.

¹⁹ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 28. 7. 1997, sp. zn. 3 Cmo 58/97 In MACEK, J. *Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2000, s. 273-275.

dobne Najvyšší súd ČR v tejto súvislosti uviedol, že: „Žalobce, jehož právo bylo ohroženo nebo porušeno nekalosoutěžním jednáním, a který požaduje po žalovaném zadosti- učinění v peněžité formě, má povinnost tvrzení, jímž má doložit, proč právě peněžitá forma je s ohledem na tvrzené a prokázané okolnosti vhodná, a též doložit přiměřenost požadované částky.“²⁰

Potrebu preukázania rozhodujúcich skutkových okolností ako východiska pre voľnú úvahu súdu pri stanovení primeraného zadostiučinenia Najvyšší súd ČR zdôraznil aj v ďalších rozhodnutiach: „Právě proto, že nárok na přiměřené zadosti učinění je náro- kem, který podléhá volné úvaze soudu, je třeba vycházet z povinností tvrdit a dokazovat, jež stíhají žalobkyni ve smyslu kterých bylo její povinností způsobem určitým a srozumitel- ným vylíčit a prokázat rozhodné skutečnosti, jimiž byla vedena k uplatnění nároku na přiměřené zadosti učinění v požadované peněžité formě... Volná úvaha soudu neznamená libovůli soudu, který bez dalšího, aniž by posuzoval v daném případě konkrétně zjištěné a také prokázané skutečnosti a okolnosti jednání v nekalé soutěži, určí, kdy požadovaná forma satisfakce je či není na místě, a tudíž je či není přiměřenou. Pro svoji úvahu musí mít soud k dispozici dostatek tvrzených a prokázaných skutečností, vymezujících určité hranice, z nichž se soud při svých úvahách vychází, a to nejen z pohledu maximální či minimální možnosti peněžní reparace vzniklé nemateriální újmy.“²¹

V právnej doktríne sa dokonca vyskytli názory, že dôkazy ohľadne nemajetkovej ujmy by nemali byť požadované v prípadoch, keď sa zásah do nemajetkovej sféry žalob- cu javí ako celkom zrejмый a jasný.²² Podľa nášho názoru však táto skutočnosť skôr posilňuje žalobcovu pozíciu v súdnom spore, ale prostriedky procesného útoku je žalobca povinný v každom prípade uplatniť. V civilnom sporovom konaní vo všeobecnosti platí, že dôkazné bremeno nesie žalobca, teda osoba, ktorá tvrdí, že jej bola spôsobená nema- teriálna ujma neoprávneným zásahom. V § 153 CSP je upravená tzv. sudcovská koncen- trácia konania a procesné strany sú povinné predložiť prostriedky procesného útoku a procesnej obrany včas,²³ nakoľko súd nemusí prihliadnuť na neskôr predložené a ozna- čené skutočnosti a dôkazy. Podľa nášho názoru je potrebné tvrdenia odôvodňujúce pri- znanie relutárnej náhrady a k tomu prislúchajúce dôkazy, resp. návrhy na vykonanie dokazovania, uviesť už v samotnej žalobe, resp. v žalobcovej replike ešte pred vytýče- ním prvého pojednávania, inak sa žalobca vystavuje riziku, že neskôr súd na predložené dôkazy neprihliadne (za predpokladu, že súd o možnosti koncentrácie strany sporu riad- ne počul).

Zodpovednosť rušiteľa sa pri neoprávnenom zásahu (do osobnostných práv, ako aj v dôsledku nekalosúťažného konania) posudzuje podľa objektívneho princípu (zavine-

²⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 05. 5. 2006, sp. zn. 32 Odo 511/2006 In Ondřejová, D. *Přehled judikatury ve věcech nekalé soutěže*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 204-208.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 28. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4384/2008.

²² ONDŘEJOVÁ, D. Přiměřené zadosti učinění v nekalé soutěži I. Podstata, funkce a nepeněžitá podoba přiměřeného zadosti učinění. *Bulletin advokacie č. 12/2018*, s. 23 a nasl.

²³ Podľa § 153 ods. 1 CSP: „Strany sú povinné uplatniť prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany včas. Prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany nie sú uplatnené včas, ak ich strana mohla predložiť už skôr, ak by konala starostlivo so zreteľom na rýchlosť a hospodárnosť konania.“

nie sa neskúma a ani sa nijako nepredpokladá) a na vznik zodpovednosti stačí ohrozenie práv dotknutej osoby. Ipso iure však slúži primerané zadost'učinenie k satisfakcii (kompenzácií) nemajetkovej ujmy, ktorá sa podľa nášho názoru v konkrétnom prípade musí prejaviti', inak by nebolo čo kompenzovať.

Veľmi zaujímavú úvahu rozviedla vo vzťahu k potenciálne vzniknutej nemajetkovej ujme v dôsledku nekalosúťažného konania D. Ondrejová, ktorú pre zrozumiteľnosť a ucelenosť citujeme v celom znení: „*Otázka, či je možné využiť primerané zadost'učinenie tiež ku kompenzácií potenciálne vzniknutej ujmy, sa judikatúra v nekaléj súťaži uspokojivo nevenuje. Prikladom môže byť situácia, kedy bude verejne (napr. hromadným tlačou) šírené ohováranie určitého podnikateľa, kedy je zjavné, že muselo zasiahnuť dobrú povesť danej osoby, konkrétne osoby (potenciálni či existujúci zákazníci) sa však na ohováraného podnikateľa neobrátili a ten sa nestretol so zaznamenateľnými reakciami, ktoré by mohol predložiť ako dôkaz. Nie je tak postavené naisto, či si skutočne z celého okruhu čitateľov článok prečítal potenciálny zákazník, hoci sa to javí ako vysoko pravdepodobné (niekedy sa nemusí jednať o aktuálne potenciálneho zákazníka, ale o potenciálneho v budúcnosti, keď vyvstane potreba obstarat' si konkrétny tovar alebo službu). Na jednej strane je nevyhnutné tvrdenie aj preukázanie nemateriálnej ujmy (ako bolo uvedené vyššie), na druhej strane je však v naznačenom prípade zjavné, že určitá nemateriálne ujma vzniknúť už musela alebo je vysoká pravdepodobnosť, že vznikne v budúcnosti, hoci v konaní neboli predložené konkrétne dôkazy. Tu sa teda ponúka dvojaký možný prístup. Buď je v takom prípade nemateriálna ujma nepreukázaná, a nemožno teda priznať jej kompenzáciu primeraným zadost'učinením, alebo je nutné prijať tzv. dôkaz všeobecnej skúsenosti. Prikláňam sa k druhému z naznačených riešení. Je zjavné, že v danom prípade musela byť dobrá povesť podnikateľa zasiahnutá, nie je však známy rozsah zásahu. K jeho určeniu by malo dôjsť odhadom súdu na základe zväženia špecifik konkrétneho prípadu, oblasti podnikania, spôsobu šírenia (napr. šírenie prostredníctvom internetu či hromadných oznamovacích prostriedkov je všeobecne považované za závažnejšie než individuálny zásah), intenzity zásahu, dĺžky trvania a pod. V opačnom prípade, teda pri prijatí požiadavky na skutočné preukázanie vzniknutej nemajetkovej ujmy v tých prípadoch, kde je zásah zjavný, hoci ťažko preukázateľný, by došlo k neprimeranému znevýhodneniu a poškodeniu subjektov dotknutých nekalou súťažou a vymáhanie ich práv by sa stalo značne komplikovaným, prípadne až prakticky nemožným.*“²⁴ Pretavenie týchto úvah z teoretickej roviny do rozhodovacej praxe našich všeobecných súdov by však vyžadovalo istý stupeň sudcovskej kreativity, resp. dotvárania práva, ktorý nie je blízky pomerne formalistickému prístupu súdov k otázkam, ktoré nemajú striktnú oporu v právnych predpisoch.

5. Funkcie primeraného zadost'učinenia

Základným cieľom poskytnutia primeraného zadost'učinenia je primárne odčinenie vzniknutého bezprávia, pretože poškodený sa spravidla nemôže domáhať toho, aby k neo-

²⁴ ONDREJOVÁ, D. Príměřené zadost'učinění v nekalé soutěži I. Podstata, funkce a nepeněžitá podoba příměřeného zadost'učinění. Bulletin advokacie č. 12/2018, s. 23 a nasl.

právnennému zásahu, ktorý nastal v minulosti, nedošlo (nemôže sa vymáhať primárna povinnosť). To by bolo možné jedine tam, kde je primárna povinnosť (povinnosť nezasahovať do práv a právom chránených záujmov) ohrozená alebo tam, kde protiprávne konanie trvá. Náprava akéhokoľvek neoprávneného zásahu má v prvom rade smerovať k uvedeniu do predošlého stavu (*restitutio in integrum*), t. j. stavu, ktorý existoval pred porušením práva. Ak je primárnym cieľom uvedenie do predošlého stavu, potom funkcia alternatívnych prostriedkov nápravy, t. j. aj primeraného zadosťučinenia, musí byť predovšetkým kompenzačná. Všeobecné sudy priznávajú pomerne vysoké sumy náhrady nemajetkovej ujmy a dlhodobo akcentujú okrem spomínanej kompenzačnej (reparačnej) funkcie primeraného zadosťučinenia aj iné funkcie, ktoré sú určujúce vo vzťahu k priznávaniu relutárnej náhrady nemajetkovej ujmy. Je zrejmé, že v určitých prípadoch je potrebné v záujme realizácie preventívno-sankčných aspektov náhrady nemajetkovej ujmy priznať poškodenému sumu, ktorá presahuje kompenzáciu ujmy, ktorá mu bola spôsobená. V tejto súvislosti dávame do pozornosti, že aj samotná dôvodová správa k novému českému občianskemu zákonníku hovorí o potrebe určitého „civilného trestu“ pre rušiteľa.²⁵

V rozhodnutí súdu musí byť preventívne optimalizované medzi satisfakčným a sankčným pôsobením primeraného zadosťučinenia, medzi ktorými existuje vzťah komplementarity (navzájom sa dopĺňajú, posilňujú), ako aj vzťah konkurencie (v tom smere, že výška náhrady nesmie byť iba exemplárnou civilnou sankciou, t. j. fakticky bezdôvodným obohatením osoby dotknutej neoprávneným zásahom). Ak bolo by zadosťučinenie zakaždým či prevažne len nízke bez ohľadu na okolnosti, mohlo by to viesť k objektívne žiaducej myšlienke, že sa zásahy môžu pôvodcovi vyplatiť, najmä ak nimi docielil svoj priamy alebo nepriamy obchodný alebo iný hospodársky prospech (napr. vyššou predajnosťou nákladu bulvárnej tlače alebo vyššou sledovanosťou televízneho programu). Tieto doktrinálne závery majú pevnú oporu v ustálenej judikatúre všeobecných súdov:

„Náhrada nemajetkovej ujmy neplní iba funkciu satisfakčnú, pretože ak sa hodnotí pri určení výšky náhrady nemajetkovej ujmy aj otázka zavinenia a ak má rozhodnutie súdu čo do výšky peňažného odškodnenia účinne prispievať k zníženiu, resp. k eliminácii nežiaducej ujmy na osobnosti fyzických osôb, musí nutne náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch plniť práve aj spomínanú preventívno-sankčnú funkciu.“ (Nález Ústavného súdu ČR zo 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.)

„V súdnom rozhodnutí súd musí dokázať vyjadriť nielen svoje stanovisko ku konkrétnemu prípadu, odôvodniť svoje závery a vychádzajúc z uplatnených nárokov uložiť rušiteľovi za čin nekalej súťaže zaslúžené sankciu zodpovedajúceho rozsahu, prípadne aj viac sankcií, ale pri konkrétnom rozhodovaní o ukladaní povinností rušiteľovi je vždy súčasne vedený snahou vychovávať konkrétneho rušiteľa a tiež všetkých potenciálnych

²⁵ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu Občanského zákoníku*. Praha: Vláda ČR, 2012, s. 578; alebo napr. RYŠKA, M. Výše a účel náhrady nemajetkové ujmy v penězích při ochraně osobnosti. In *Právní rozhledy*, č. 9/2009, s. 305 a násl.; KÜHN, Z. Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? In HAVEL, B. – PIHERA, V. (eds.) *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha/Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 203-216; HAJN, P. K. přiměřenému zadosťučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*, roč. 33, č. 4/2003, s. 7-12.

rušiteľov, aby ani rušiteľ, ani nikto iný nemohol nadobudnúť dojem, že nekalá súťaž sa stále ešte vypláca.” (Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 23 Cdo 3704/2011.)

Podrobnejšie citované úvahy rozviedol Najvyšší súd ČR v ďalšom rozhodnutí: „Primerané zadostučinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, je jedným z nárokov osôb, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené rušiteľom (v danom prípade žalovaným). Právna prax aj právna teória sa zhodujú v tom, že nárok na primerané zadostučinenie je nárokom, ktorým sa reparuje ujma nemateriálnej povahy. Tento aspekt vyviera už z podstaty tohto nároku, ktorý sa označuje ako zadostučinenie čiže satisfakcia, aby sa už v názve zdôraznila jeho imateriálna povaha. Vo forme zadostučinenia, ako prostriedku satisfakčného, nie je možné preto brať ohľad na prvky, ktoré majú materiálnu povahu, pretože na materiálnu reparáciu tento právny prostriedok ochrany proti nekalej súťaži neslúži. Ak sa teda dovolateľ domáha, aby sa pri určení výšky primeraného zadostučinenia prihliadlo aj k hmotným (majetkovým) aspektom, akým je získaný majetkový prospech z uskutočneného obchodného prípadu (obdržaná cena 3 mil. dolárov), alebo zníženie objemu obchodu žalobcu (samozrejme v číselnom vyjadrení) a pod., nedá sa s takýmto právnym názorom stotožniť. Materiálne alebo majetkové aspekty sú rozhodné pre vznik nárokov materiálnej povahy, ako je napr. náhrada škody, avšak nie pre nárok satisfakčnej povahy.

Nárok na primerané zadostučinenie je ďalej nárokom, ktorý má prevažne, popr. výlučne objektívny charakter. Vывodzuje sa, že je nárokom „objektívnym, ktorý nie je viazaný na naplnenie akýchkoľvek subjektívnych podmienok“. V rozsudku z 25. 3. 1998, sp. zn. I. Odon 45/97, Najvyšší súd dôvodil, že „primeranosť výšky peňažného zadostučinenia musí byť posudzovaná ako z objektívnych, tak subjektívnych hľadísk“. V každom prípade sú subjektívne momenty z hľadiska výšky primeraného zadostučinenia iba momentmi doplnkovými. Napokon, pokiaľ ide o dovolateľom tvrdenú sankčnú stránku pôsobenia zadostučinenia, nemožno neuznať, že peňažná satisfakcia má takisto sankčnú povahu, pretože zaplatenie zadostučinenia predstavuje pre rušiteľa tiež finančnú ujmu, nielen ujmu morálnu, ktorá má vyrovnáť porušenú rovnováhu v postavení rušiteľa a postihnutej osoby. Táto sankčná stránka však zohráva pri poskytovaní zadostučinenia vedľajšiu, druhoradú úlohu, pretože rozhodujúca je nemateriálna stránka satisfakcie. Dovolateľom presadzované kritériá subjektívnej a sankčnej povahy nie sú z hľadiska primeranosti výšky zadostučinenia určujúce.“ (Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 29 Odo 652/2001.)

V súčasnosti niet pochýb, že náhrada nemajetkovej ujmy neplní iba funkciu satisfakčnú. Pri určení výšky náhrady nemajetkovej ujmy je relevantná aj otázka zavinenia a ak má rozhodnutie súdu čo do výšky peňažného odškodnenia účinne prispievať k zníženiu, resp. k eliminácii nežiaducej ujmy v dôsledku protiprávneho konania, musí nutne náhrada nemajetkovej ujmy peniazoch plniť preventívno-sankčnú funkciu.

6. Odôvodnenie súdneho rozhodnutia

V rozhodovacej praxi slovenských súdov je dlhodobým problémom nekonzistentnosť v priznávaní diametrálne odlišnej výšky relatárnej náhrady nemajetkovej ujmy, a to

aj v skutkovo a právne rovnakých alebo podobných veciach. Najvyšší súd SR v rozsudku z 10. 11. 2016 pod sp. zn. 3 Cdo 174/2016 vyslovil, že „*aj v rozhodovacej praxi senátov najvyššieho súdu môže byť niekedy riešenie interpretačných a aplikačných problémov (odstraňovanie nejednotností) spojené s procesom postupného zjednocovania názorov, v počiatočných fázach ktorého nie je vylúčená možnosť výskytu rozhodnutí spočívajúcich na odlišných alebo až protichodných názoroch. Právny poriadok Slovenskej republiky predvída možnosť existencie rozdielnych právnych názorov súdov v skutkovo rovnakých alebo podobných veciach a upravuje procedúru, prostriedky a nástroje, ktoré majú zabezpečiť koherentnosť judikatúry (k tomu vid' napríklad ustanovenie § 22 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov). Tento mechanizmus spočíva najmä v inštitúte zverejňovania súdnych rozhodnutí zásadného významu najvyšším súdom a v inštitúte prijímania stanovísk k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov plénom najvyššieho súdu alebo príslušným kolégiom najvyššieho súdu.*“ Tento názor bol prezentovaný Najvyšším súdom už za účinnosti rekodifikovanej právnej úpravy civilného procesu, ale v žiadnom prípade z neho nemôžeme vyvodit' záver, že civilné súdy môžu svojvoľne aj v skutkovo rovnakých alebo podobných veciach rozhodovať rôzne. Podľa Ústavného súdu SR pri určovaní sumy nemajetkovej ujmy musia všeobecné súdy zároveň zohľadňovať vlastnú rozhodovaciu činnosť, a teda v súlade s princípom rovnosti rozhodovať v porovnateľných veciach rovnako a v ich judikatúre by tak mal existovať vzťah priamej úmernosti medzi závažnosťou ujmy a výškou priznanej náhrady.²⁶

Východiskovým princípom CSP sa stal práve princíp právnej istoty (čl. 2 CSP). Civilné spory sa prejednávajú a rozhodujú v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou Najvyššieho súdu SR, Ústavného súdu SR, ESLP a v prípade, ak sa v konkrétnom konaní súd od línie odkloní, musí obligatórne a podrobne vysvetliť dôvody, pre ktoré sa odklonil od konštantnej rozhodovacej praxe v odôvodnení súdneho rozhodnutia. Základným atribútom právnej istoty je požiadavka zásadnej predvídateľnosti súdnych rozhodnutí. Tá je zase ontologicky spätá s postulátom, že právne rovnaké prípady sa skrátka majú posudzovať rovnako, a rozdielne prípady rozdielne. To, či ide o zásadne rovnakú právnu vec, alebo či táto právna vec, naopak, vykazuje zásadné diferencie od iných, už rozhodnutých prípadov, je záležitosťou právneho posúdenia súdu reflektovaného v odôvodnení rozhodnutia. CSP prioritizuje tzv. objektívny teologický výklad, t.j. výklad podľa účelu a zmyslu zákona pred jazykovým (gramatickým) výkladom. Každé ustanovenie CSP je potrebné vykladať ústavnokonformne a eurokonformne, rešpektujúc judikatúru ESLP a Súdneho dvora EÚ.²⁷

Dotváranie práva rozhodnutiami súdov, ktoré je typické pre prípady ochrany osobnostných práv ako aj pre právo proti nekalej súťaži, nekladie dôraz len na ich predvídateľnosť, ale očakáva sa aplikácia zákona v súlade s jeho zmyslom a účelom. Súd musí prihliadať na vzájomné vzťahy jednotlivých do úvahy pripadajúcich argumentov a ich

²⁶ Nález Ústavného súdu SR zo dňa 5. 12. 2017, sp. zn. III. ÚS 288/2017.

²⁷ GANDŽALOVÁ, D. Základné princípy civilného sporového konania. In Visegrad Journal of Human Rights, roč. 1, č. 2, 2017, s. 13.

úlohu v konkrétnom prípade vyvážiť so zreteľom na špecifikum danej kauzy, a nie tieto kritériá iba mechanicky aplikovať. Takýto prístup je zároveň prístupom modernej judikatúry, ktorá postupne nahrádza formálne legalistický pohľad na právo postojom, ktorým sa sudca usiluje poskytnúť najlepšie zargumentovanú odpoveď na právne a skutkové otázky, ktoré pred neho strany sporu predložia.²⁸

7. Záverečné zhrnutie

Z pohľadu uplatňovania súkromnoprávných nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy platí, že o nich rozhodujú sudy výlučne na základe a v rozsahu žaloby (non ultra petendum), a to rozhodnutím „konštitutívnej“ povahy. Obe formy zadosťučinenia (peňažné, ako aj nepeňažné) sa navzájom nevyklučujú a môžu byť uplatnené súčasne. Primeranosť, ktorá je pojmovým znakom zadosťučinenia, sa vzťahuje nielen na výšku poskytnutého zadosťučinenia, ale aj na jeho zvolenú formu a rozsah zadosťučinenia. Primerané zadosťučinenie je v prvom rade satisfakčný prostriedok, preto sa pri ňom v zásade neberú do úvahy prvky, ktoré majú materiálnu povahu, keďže tento právny prostriedok neslúži na repatriáciu materiálnej ujmy. Právna doktrína, ako aj rozhodovacia prax slovenských a českých súdov priznáva primeranému zadosťučineniu preventívno-sankčnú funkciu, keďže zapltenie zadosťučinenia predstavuje pre rušiteľa aj istú finančnú ujmu, avšak táto preventívno-sankčná stránka hrá pri poskytovaní zadosťučinenia vedľajšiu úlohu. Rozhodujúca je imateriálna stránka satisfakcie. Subjektívne a sankčné kritériá nie sú teda určujúcimi kritériami. Domnievame sa, že pri stave spoločenského, podnikateľského a právneho prostredia na Slovensku by sme nemali preventívno-sankčnú funkciu primeraného zadosťučinenia podceňovať. V rozhodnutí súdu musí byť optimalizované medzi satisfakčným a sankčným pôsobením primeraného zadosťučinenia, medzi ktorými existuje vzťah komplementarity (navzájom sa dopĺňajú, posilňujú), ako aj vzťah konkurencie (v tom smere, že výška náhrady nesmie byť iba exemplárnou civilnou sankciou, t. j. fakticky bezdôvodným obohatením osoby dotknutej neoprávneným zásahom). V tomto kontexte primerané zadosťučinenie predstavuje sankciu, ktorá má odrádzať rušiteľa a jeho možných nasledovníkov od protiprávneho konania a byť tak nástrojom špeciálnej aj generálnej prevencie, čo vyžaduje, aby sa jednalo o sankciu patrične dôraznú a dostačujúcu (primeranú). Práve preto, že nárok na primerané zadosťučinenie je nárokom, ktorý podlieha voľnému hodnoteniu a úvahe súdu, treba vychádzať z toho, že je povinnosťou žalobcu určitým a zrozumiteľným spôsobom vykresliť a preukázať rozhodujúce skutočnosti, ktorými bol vedený k uplatneniu nároku na primerané zadosťučinenie v požadovanej peňažnej forme. Voľná úvaha súdu preto neznamená ľubovoľnosť súdu, ktorý bez toho, aby posudzoval v danom prípade konkrétne skutočnosti, určil, kedy požadovaná forma satisfakcie je alebo nie je na mieste, a teda je alebo nie je primeraná. Súd musí mať k dispozícii dostatok skutočností vymedzujúcich určité hranice, z ktorých súd pri svojich úvahách vychádza. V civilnom sporovom konaní platí, že dôkazné bremeno nesie žalobca, teda osoba, ktorá tvrdí, že jej bola spôsobená nemajetková ujma. Z hľadiska

²⁸ Nález Ústavného súdu SR zo dňa 19. 6. 2008, sp. zn. I. ÚS 243/07.

ka primeranosti náhrady nemajetkovej ujmy by mali byť do úvahy vzaté najmä nasledujúce hodnotiace kritériá:

- posúdenie zásahu z hľadiska objektívnej akceptovateľnosti v spoločnosti (resp. v podnikateľskom prostredí),
- spôsob a rozsah zásahu,
- závažnosť následkov zásahu v nemajetkovej sfére dotknutej osoby,
- význam a hodnota zasiahnutého statku,
- intenzita a dĺžka protiprávneho konania,
- náročnosť odstránenia následkov zásahu,
- osoba a postavenie poškodeného,
- osoba a postavenie rušiteľa,
- zavinenie, pohnútky a motívy rušiteľa (napriek tomu, že ide o objektívnu zodpovednosť, sú rozhodujúce aj subjektívne kritériá – najmä pri stanovení výšky relutárnej náhrady nemajetkovej ujmy),
- prospech rušiteľa z protiprávnej činnosti,
- odradenie rušiteľa a potenciálnych rušiteľov od protiprávnej činnosti pro futuro,
- spôsobilosť odčinenia ujmy poskytnutím zadost'učinenia v peniazoch.

Literatúra

- BEZOUŠKA, P. Komentár k § 2951. In HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2 055 – 3 014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN: 9788074002878
- GANDŽALOVÁ, D. Základné princípy civilného sporového konania. In Visegrad Journal of Human Rights, roč. 1, č. 2, 2017, ISSN: 1339-7915
- HAJN, P. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie, roč. 33, č. 4/2003, ISSN: 1210-6348
- KERECMAN, P. Právo na primerané zadost'učinenie a náhradu nemajetkovej ujmy v slovenskom právnom poriadku (2. časť – dokončenie). Justičná revue, 58, 2006, č. 10, ISSN: 1335-6461
- KÜHN, Z. Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? In HAVEL, B. – Pihera, V. (eds.) Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše. Praha/Plzeň : Aleš Čeněk, 2010, ISBN: 9788073802653
- LAZAR, J. a kol. Základy občianskeho hmotného práva. 2. vydanie, 2. zväzok. Bratislava : Iura Edition, 2004, ISBN: 8080780846
- LUBÝ, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. II. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1958
- MACEK, J. Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2000, ISBN: 9788074004100
- MORAVČÍKOVÁ, A. Primerané zadost'učinenie ako reparácia ujmy spôsobenej nekalosúťažným konaním. In VOŽÁ, J. (ed.): Mířníky sůťažného práva. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2014, ISBN: 9788022413947
- ONDREJOVÁ, D. Přehled judikatury ve věcech nekalé soutěže. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, ISBN: 9788073576707
- ONDREJOVÁ, D. Přiměřené zadostiučinění v nekalé soutěži I. Podstata, funkce a nepeněžité podoba přiměřeného zadostiučinění. Bulletin advokacie č. 12/2018, ISSN: 1210-6348
- RYŠKA, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v peněžích při ochraně osobnosti. In Právní rozhledy, č. 9/2009, ISSN: 1210-6410
- VOŽÁR, J. Právo proti nekaléj sůťaži. Bratislava : Veda, 2013, ISBN: 9788022412728

- VOZÁR, J. In *Občiansky zákonník. Komentár. 2 zväzok. 2. vydanie*. Bratislava : C. H. Beck, 2019, ISBN: 9788074007705
- VOZÁR, J. a kol. *Sloboda prejavu v rozhodnutiach súdov*. Bratislava : Veda, 2015, ISBN: 9788022414708
- VOZÁR, J. Some considerations on compensation for non-material loss in protection of personality. In *Právny obzor*, 100, 2017, special issue, pp. 41 and the following, ISSN: 0032-6984
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku. Praha : Vláda ČR, s. 578
- Nález Ústavného súdu SR zo dňa 18. 4. 2013, sp. zn. IV. ÚS 492/2012
- Nález Ústavného súdu ČR zo 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
- Nález Ústavného súdu SR zo dňa 18. 4. 2013, sp. zn. IV. ÚS 492/2012
- Nález Ústavného súdu ČR zo 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. 10. 2012, sp. zn. 4 Cdo 81/2011
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 23 Cdo 3704/2011
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 29 Odo 652/2001
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19. 11. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3850/2014
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 10. 8. 2011, sp. zn. 6 Cdo 17/2010
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 28. 7. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 5. 5. 2006, sp. zn. 32 Odo 511/2006
- Rozsudek Najvyššieho súdu ČR zo dňa 28. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4384/2008
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 10. 11. 2016, sp. zn. 3 Cdo 174/2016
- Rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 28. 7. 1997, sp. zn. 3 Cmo 58/97